

ODWOŁANIE DAROWIZNY

NIEODPŁATNA POMOC PRAWNA
PORADNICTWO OBYWATELSKIE I MEDIACJE
NA TERENIE POWIATU KRAŚNICKIEGO

1. ISTOTA UMOWY DAROWIZNY

Istotą umowy darowizny jest zobowiązanie się przez darczyńcę do dokonania nieodpłatnego przysporzenia na rzecz obdarowanego kosztem swojego majątku.

Umowa darowizny jest umową jednostronnie zobowiązującą, której najistotniejszą cechą jest jej nieodpłatność, dlatego też umowa ta zawierana jest najczęściej pomiędzy osobami bliskimi, które zwykle łączą więzi rodzinne czy relacje przyjacielskie, niekiedy dokonywana jest także na rzecz różnego rodzaju instytucji charytatywnych.

W ramach umowy darowizny, darczyńca zobowiązuje się spełnić swoje świadczenie nieodpłatnie, nie uzyskując w zamian żadnej korzyści materialnej. Na obdarowanym spoczywa zaś jedynie pozaprawny, moralny obowiązek wdzięczności względem darczyńcy za świadczenie uzyskane nieodpłatnie.

Przedmiotem umowy darowizny może być w szczególności rzecz ruchoma (np. telewizor, samochód, sprzęt AGD), nieruchomości, pieniądze, przedsiębiorstwo, gospodarstwo rolne czy nawet spadek.

Zgodnie z art. 890 § 1 k.c., oświadczenie darczyńcy powinno być złożone w formie aktu notarialnego. Jednakże umowa darowizny zawarta bez zachowania tej formy staje się ważna, jeżeli przyrzeczone świadczenie zostało spełnione. Zgodnie z art. 890 § 2 k.c. powyższa zasada nie uchybia jednak przepisom, które ze względu na przedmiot darowizny wymagają zachowania szczególnej formy dla oświadczeń woli obu stron np. przewidującego formę aktu notarialnego dla umowy przenoszącej własność nieruchomości. W konsekwencji, zawarcie umowy darowizny nieruchomości dla swojej ważności wymaga zachowania formy aktu notarialnego dla oświadczeń woli obu stron.

Pomimo zasługujących na aprobatę intencji towarzyszących zawarciu umowy darowizny, niekiedy już po jej zawarciu następują nieprzewidziane okoliczności, które uzasadniają jej odwołanie przez darczyńcę, wynikające z pogorszenia sytuacji majątkowej darczyńcy, bądź też naganego zachowania samego obdarowanego już po otrzymaniu darowizny.

2. ODWOŁANIE DAROWIZNY NIETYKONANEJ

Zgodnie z art. 896 k.c. darczyńca może odwołać darowiznę jeszcze niewykonaną, jeżeli po zawarciu umowy, jego stan majątkowy uległ takiej zmianie, że wykonanie darowizny nie może nastąpić bez uszczerbku dla jego własnego utrzymania odpowiednio do jego usprawiedliwionych potrzeb albo bez uszczerbku dla ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych.

Przykładem darowizny niewykonanej jest sytuacja, gdy została zawarta umowa darowizny rzeczy ruchomej oznaczonej co do gatunku (np. 2 ton mąki), jednak nie nastąpiło jeszcze przeniesienie jej posiadania (nie została ona wydana obdarowanemu). Jak wskazano powyżej, przesłankę odwołania darowizny niewykonanej stanowi wyłącznie taka zmiana stanu majątkowego darczyńcy, która nastąpiła w okresie między zawarciem umowy darowizny a jej wykonaniem. W przypadku zatem gdy określony stan majątkowy istniał już w dniu zawarcia umowy darowizny i obiektywnie nie uległ on zmianie po jej zawarciu, darczyńca nie może odwołać darowizny (np. z uwagi na fakt, że dopiero po zawarciu umowy darowizny zaczął oceniać swoją sytuację majątkową na gorszą).

Istotna jest tylko taka zmiana, która ma miejsce już po zawarciu umowy darowizny (np. na skutek klęski nieurodzaju zmniejszającej plony rolnika, utraty pracy, powstania znacznych zobowiązań finansowych, kradzieży rzeczy o znacznej wartości itp.).

Dodatkowo zmiana stanu majątkowego darczyńcy musi skutkować brakiem możliwości wykonania darowizny bez uszczerbku dla własnego utrzymania darczyńcy odpowiednio do jego usprawiedliwionych potrzeb. Uszczerbek taki występuje zarówno wtedy, gdy w wyniku wykonania darowizny darczyńca popadłby w niedostatek, jak i wtedy, gdy stan niedostatku uległby pogłębieniu.

Możliwość odwołania darowizny zachodzi także wtedy, gdy wprowadzenie jej wykonanie nie powoduje uszczerbku dla utrzymania darczyńcy, lecz powoduje uszczerbek dla ciężących na darczyńcy ustawowych obowiązków alimentacyjnych, uniemożliwiając ich prawidłowe wykonywanie.

Uprawnienie do odwołania darowizny niewykonanej przysługuje darczyńcy zaś do jego wykonania dochodzi poprzez złożenie oświadczenia woli przez darczyńcę wobec obdarowanego (osobie, na której rzecz dokonano darowizny).

Zgodnie z art. 900 k.c. oświadczenie woli o odwołaniu darowizny powinno być złożone na piśmie. Skutkiem odwołania darowizny niewykonanej jest upadek, czyli brak obowiązku jej spełnienia.

3. ODWOŁANIE DAROWIZNY NIEWYKONANEJ I WYKONANEJ

Zgodnie z art. 898 k. c. darczyńca może odwołać darowiznę nawet już wykonaną, jeżeli obdarowany dopuścił się względem niego rażącej niewdzięczności.

Rażąca niewdzięczność może stanowić podstawę faktyczną odwołania zarówno darowizny niewykonanej jak i już wykonanej. Z darowizną już wykonaną mamy do czynienia np. wówczas, gdy przedmiot darowizny został już wydany obdarowanemu, tj. znalazł się w jego posiadaniu (przykładowo, gdy zawarto umowę darowizny rzeczy ruchomej np. pojazdu, a obdarowanemu wydano już przedmiot darowizny).

Przesłankę pozytywną odwołania darowizny nawet już wykonanej stanowi rażąca niewdzięczność obdarowanego, która miała miejsce już po zawarciu umowy darowizny. Przy ocenie czy w danym przypadku ma miejsce rażąca niewdzięczność należy uwzględnić całokształt okoliczności danej sprawy, a więc nie tylko zachowanie obdarowanego, lecz także zachowanie darczyńcy po dokonaniu darowizny.

W orzecznictwie wskazuje się, że nie mogą być traktowane jako rażąca niewdzięczność zwykłe spory czy konflikty rodzinne, mieszczące się w granicach przyjętych w środowisku, do którego należy darczyńca.

Przejawem rażącej niewdzięczności może być np. nieinteresowanie się losem darczyńcy, uporczywe niedopełnianie przez obdarowanego obowiązków rodzinnych względem darczyńcy, będącego w chorobie, potrzebie, czy trudnej sytuacji życiowej, nadużycie zaufania darczyńcy czy obrażanie go, szkalowanie, oczernianie, znieważanie bądź popełnienie przestępstwa na szkodę darczyńcy.

Nie bez znaczenia dla oceny czy w danym przypadku występuje rażąca niewdzięczność może być także długotrwałość bądź powtarzalność pewnych zachowań obdarowanego.

Podkreślenia wymaga jednak to, iż odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności nie uzasadniają zachowania obdarowanego skierowane wobec osób trzecich, nawet gdy osoby te są osobami bliskimi dla darczyńcy.

"Rażącą niewdzięczność musi cechować znaczne nasilenie złej woli skierowanej na wyrządzenie darczyńcy krzywdy czy szkody majątkowej. O istnieniu bądź nieistnieniu podstaw do odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności decydują w każdym przypadku okoliczności rozpoznawanej sprawy". (wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 2.12.2016 r., sygn. akt I ACa 659/16).

ODWOŁANIE DAROWIZNY

NIEODPŁATNA POMOC PRAWNA
PORADNICTWO OBYWATELSKIE I MEDIACJE
NA TERENIE POWIATU KRAŚNICKIEGO

"Darowizna może zostać odwołana także wówczas, kiedy wysoce naganne zachowanie się obdarowanego skierowane jest wprawdzie bezpośrednio przeciwko osobie bliskiej darczyńcy, ale dotyka jednocześnie odczuć samego darczyńcy i to w taki sposób, że usprawiedliwia ocenę postawy obdarowanego jako rażąco niewdzięcznej". (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.04.1988 r., sygn. akt II CKN 688/97).

Jedną z negatywnych przesłanek, których wystąpienie uniemożliwia odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności jest przebaczenie, stanowiące akt o charakterze uczuciowym, oznaczający puszczenie w niepamięć doznanych krzywd czy przewinień.

Zgodnie bowiem z art. 899 § 1 k. c. darowizna nie może być odwołana z powodu niewdzięczności, jeżeli darczyńca obdarowanemu przebaczył. Jeżeli w chwili przebaczenia darczyńca nie miał zdolności do czynności prawnych, przebaczenie jest skuteczne, gdy nastąpiło z dostatecznym rozeznaniem. Co istotne, przebaczenie może być dokonane w dowolnej formie, także w sposób dorozumiany. Nie musi być adresowane do obdarowanego, musi być natomiast uzewnętrznione, choćby w formie zapisków, bądź wobec osoby trzeciej.

Drugą negatywną przesłanką, której wystąpienie uniemożliwia odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności jest upływ terminu, wskazanego w art. 899 § 3 k. c.

Darowizna nie może być odwołana po upływie roku od dnia, w którym uprawniony do odwołania dowiedział się o niewdzięczności obdarowanego.

Podobnie jak w wypadku odwołania darowizny jeszcze niewykonanej, zgodnie z art. 900 k. c. odwołanie darowizny wykonanej następuje przez oświadczenie złożone obdarowanemu na piśmie.

Podsumowując warunkami odwołania darowizny są:

- rażąca niewdzięczność obdarowanego wobec darczyńcy,
- nie upłynął rok od dnia, w którym darczyńca dowiedział się o rażącej niewdzięczności obdarowanego,
- darczyńca nie przebaczył obdarowanemu rażącej niewdzięczności.

ODWOŁANIE DAROWIZNY

NIEODPŁATNA POMOC PRAWNA
PORADNICTWO OBYWATELSKIE I MEDIACJE
NA TERENIE POWIATU KRAŚNICKIEGO

4. SKUTEK ODWOŁANIA DAROWIZNY

Skutkiem prawnym odwołania darowizny wykonanej, zgodnie z art. 898 § 2 k.c. jest **obowiązek zwrotu przedmiotu darowizny** na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. W wyniku odwołania wykonanej darowizny, obdarowany zobowiązany jest więc do zwrotu przedmiotu darowizny w naturze, a dopiero gdy nie jest to możliwe, do zwrotu wartości przedmiotu darowizny.

Inaczej wygląda sprawa, gdy chodzi o odwołanie darowizny nieruchomości. Odwołanie darowizny ma skutek wyłącznie obligacyjny, a nie rzeczowy. Co to oznacza? W takim przypadku obdarowany będzie miał obowiązek dokonania czynności prawnej przenoszącej własność nieruchomości z powrotem na darczyńcę, tj. zawarcia umowy w formie aktu notarialnego. Samo tylko odwołanie darowizny nie przeniesie na darczyńcę własności nieruchomości i nie stanowi w żadnym wypadku podstawy do wpisu darczyńcy do księgi wieczystej. Jeżeli obdarowany dobrowolnie nie przystąpi do aktu notarialnego, darczyńca może wnieść do sądu powództwo o zobowiązanie obdarowanego do złożenia oświadczenia woli powrotnie przenoszącego własność podarowanej wcześniej nieruchomości.

5. JAK DOCHODZIĆ ZWROTU PRZEDMIOTU DAROWIZNY PRZED SĄDEM?

Jeżeli obdarowany nie zwróci przedmiotu darowizny bądź jej równowartości dobrowolnie, darczyńca, który skutecznie odwołał darowiznę wykonaną, uprawniony jest do dochodzenia ich zwrotu na drodze sądowej, poprzez wytoczenie powództwa o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli.

Wówczas opłata sądowa od pozwu wynosi 5% wartości przedmiotu sporu. Wartością przedmiotu sporu jest w tym przypadku wartość przedmiotu darowizny, który w wyniku postępowania ma być zwrócony. Wynikiem postępowania jest wydanie przez sąd zastępczego oświadczenia woli obdarowanego o przeniesieniu własności przedmiotu darowizny.